

1730 Dølgsmål

”Dølgsmål”: Det å skjule barnefødsel.

Til alle tider har dølgsmål vært en del av menneskenes største prøvelser og belastninger. For oss som lever i dag, er det vanskelig å tenke seg at noe slikt foregikk. Tenke seg til hvilken påkjenning den stakkars kvinnen ble utsatt for, press, press og atter press. Både enkeltmennesker og hele familier har gått til grunne som et resultat av samfunnets overordnede fordømmelse som tvang kvinner i alle samfunnsklasser til å skjule en eller flere barnefødsler. Samfunnets gjeldende ”normer” førte til at kvinner i sin egen ”skam” skjulte sin graviditet og fødte i hemmelighet, satte barnet bort til andre, satte barnet ut til rovdynere eller egenhendig tok livet av barnet ved fødselen. Det kunne og skje at far til barnet tvang jenta til å kvitte seg med ungen, eller for den saks skyld at en hel familie stod bak for å skjule skammen. En skal være forsiktig med å generalisere. Det har alltid vært født barn utenfor ekteskap, og det har alltid vært enslige mødre i hopetall – slik at de siste generasjoners debatt om ”enslige mødre” blir noe historieløs. Samfunnets moralnormer har oppover tidene svingt ut i fra diverse maktapparater, institusjoner og enkeltpersoners evne og ønske om å opprettholde kontroll. Velkjent fra gammelt av er enkelte prester og embetsmenn. Av og til synes det som om disse i våre dager er erstattet av mislykkede ledere innen Statsetater.

Dølgsmål er vanskelig for oss å fatte. Knappt noen som lever i dag kan sette seg inn i den lidelse de stakkars kvinnene måtte gjennomgå. Årsaksforholdet kan trolig diskuteres opp og ned, men skyldfølelse er noe ingen kan flykte ifra – den forfølger enhver resten av livet og gnager et menneske sakte men sikkert i stykker dersom vedkommende ikke får hjelp. Før i tiden var det ikke hjelp å få. Menneskeheten har alltid vært lite flink til å forstå og dømme rettferdig, men utrolig dyktig til å fordømme. Staten – som ingen riktig vet hvem er – har aldri hatt et personlig ansvar – underforstått: for hverandre. Maktmennesker kunne – og kan – gjennom diverse forordninger lett kontrollere og opprettholde makt.

I justisprotokollen fra 1806 heter det seg at Gjertrud Johnsdatter Lillelunke ble tiltalt for barnefødsel i dølgsmål. Hun ble den 16.februar dømt til 3 års tukthus. Hun hadde da tilstått å ha født barnet på setra og gjemte det under et grantre. Det ble pleiet av hennes mor og døpt 8 dager senere. Barnet døde noen dager deretter.

Det heter seg at den gangen Skjelstad kirke var sognekirke – på 1400-tallet- var Kristlok i Hegra herred prestegård. En prest som bodde på Kristlok hadde fått barn med tjenestejenta si. Barnet ble født i ”dølgsmål”, tatt av dage og hidv i et tjern øst av Bremset. Dette tjernet fikk siden navnet ”Bankynna”. Barneliket ble senere funnet og det hele ble oppdaget. Sør av Skjelstad stod det for mange, mange år siden en del trær, en liten skog, - som de kalte ”presteskogen”. Navnet fikk skogen fordi ovennevnte prest ”omkom sig selv ved strikken” (tok livet av seg selv ved henging) i denne skogen – for å gå fri for den strenge straffen loven satte for ”dølgsmål”.

I 1653 begår Halvor Sætran, en nybygger i Meråker, leiermål med Marit Olsdatter – som deretter gjennomgår dølgsmål. Marit ble henrettet på Langøra. Forut for dette hadde hun beskyldt en Henning Larsen Nunstad for å være barnefaren. Han ble dømt til en bot på 12 rdlr. Og det ble enda mer komplisert når hun så i tillegg hevder å hatt ”legemlig bedriff” med en

Joel Johansen Merager. Også han blir ilagt 12 rdlr. Hva som skjedde med den virkelige barnefaren sier soga ingenting om.

Andre forhold som gjorde slike saker så tragiske, var at selv om barnet var dødt ved fødselen, kunne det ovenfor myndighetene ikke gi formildende omstendigheter. Den 27.oktober 1730 blir en ung kvinne fra Lånke, Gjertrud Andersdatter Leksen satt under tiltale for barnemord. Det går frem av protokollen at hun ikke hadde drept barnet. Det var dødfødt. Likevel var det tilstrekkelig for retten at den arme kvinnen hadde skjult fødselen. Den

preventive siden telte mest for maktmenneskene. Så for eksempelets makt og avsky ble følgende dom kunngjort: ”...*under sværdet bør miste sit liv og hendes hoved at sætte på en stake*”. Hun ble sågar dømt til å betale omkostningene, hvilket var umulig da det i protokollene etter vintertinget 19.februar 1731 står følgende: ”...*henrettede Gjertrud Andersdatter slet intet var ejende til at betale de paa hende anvendte bekostninger med saasom hun var et fattigt menneske og knap ejede klæderne paa kroppen den tiid hun levede*”.